

37. Pilkington E. Avaaz faces questions over role at centre of Syrian protest movement / Ed Pilkington // The Guardian. – 2012. – 2 March.
38. Puolue- ja vaalirahoitusvalvonta [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.puoluerahoitusvalvonta.fi/fi/index.html>
39. Republic of Latvia saeima elections // OSCE/ODIHR Final Report. – 2002. – 5 October.
40. Smith S. Contextualising public (e)Participation in the governance of the European Union [Electronic resource] / S. Smith, E. Dalakiouridou // European Journal of ePractice. – 2009. – No. 7. – March. – Mode of access : http://islab.uom.gr/eP/index.php?option=com_docman&task=doc_download&gid=76&&Itemid=82
41. Terms of Participation [Electronic resource]. – Mode of access : <https://petitions.whitehouse.gov/how-why/terms-participation>

Федонюк Сергей. Краудсорсинг в европейских проектах политической PR-коммуникации. В статье рассмотрены примеры использования ресурсов гражданского общества в работе политических институтов европейских стран. Показано влияние тенденции к уменьшению заинтересованности политической жизнью среди граждан европейских стран на поиск новых форм взаимодействия власти и общественности. Рассмотрены действующие платформы для использования краудсорсинга в разработке нормативных актов и их поддержке. На примере официальных краудсорсинговых политических платформ Финляндии, Великобритании, Исландии продемонстрирована их эффективность по привлечению ресурсов гражданского общества. Также освещены преимущества краудсорсинга в использовании волонтерского труда в реализации общегосударственных проектов. Рассмотрены примеры краудсорсинговых петиционных кампаний. Сделаны выводы о факторах и перспективы краудсорсинговой демократии.

Ключевые слова: краудсорсинг, демократия, Европа, участие граждан.

Fedoniuk Sergii. Crowdsourcing in European Projects of Political PR-communication. The article deals with examples of usage of resources of civil society in the political institutions of European countries. The influence of the trend towards reducing the interest among the political life of European citizens in the search for new forms of interaction between government and the public is showed. Considered operating platform for use crowdsourcing the development of regulations and their support. On example of official crowdsourcing political platforms Finland, Great Britain, Iceland demonstrated their effectiveness to attract resources of civil society. Also highlights the benefits crowdsourcing to use volunteer labor in the implementation of government projects. Showed examples crowdsourcing petition campaigns. The conclusions about the factors and perspectives crowdsourcing democracy.

Key words: crowdsourcing, democracy, Europe, participation of citizens.

Стаття надійшла до редколегії
18.04.2013 р.

УДК 334.012.82 (076)

Валентина Корчун

Суперечності спільної аграрної політики ЄС

У статті розглянуто накопичений країнами Європейського Союзу досвід проведення спільної аграрної політики (САП), яку спільнота розвиває з 1960-х років. Основну увагу приділено порівнянню аргументів «за» й «проти» спільної аграрної політики, а також тому, чи може ця політика бути використана як узірець для проведення аграрної політики України. Підкреслено, що головними перевагами САП, із погляду європейців, є забезпечення продовольством власного виробництва, розвиток сільської місцевості, висока якість і різноманітність продовольства, захист довкілля й підтримка розвитку. Названо риси САП, які викликають незадоволення фермерів та інших громадян ЄС. Головним аргументом «проти» автор вважає порушення правил справедливої світової торгівлі продовольчими товарами. Основні положення САП можуть бути взірцем для наслідування іншими країнами, у тому числі й Україною.

Ключові слова: спільна аграрна політика ЄС, пріоритети сільського розвитку, стабільне постачання продовольства, розвиток сільської місцевості, державна підтримка сільського господарства України.

Постановка наукової проблеми та її значення. Спільна аграрна політика (САП) є одним із символів функціонування ЄС і координації економічної політики його членів. Для нових країн ЄС,

що приєдналися до Спільноти у 2004–2007 рр., можливості покращити стан справ в аграрному секторі завдяки допомозі з єдиного бюджету ЄС були додатковим аргументом за євроінтеграцію, особливо Польщі, Румунії, Болгарії, де сільське господарство – традиційно важливий сектор економіки. Багато країн уважають за потрібне копіювати або творчо використовувати накопичений у ЄС досвід управління аграрним сектором, у тому числі й Україна, аграрна політика якої має такі ж розділи, як і в ЄС. Однак не всі фахівці та громадяни ЄС погоджуються з тим, що САП – приклад для наслідування. У ній також є чимало недоліків.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Питання аграрної політики ЄС добре висвітлено у фаховій літературі. Так, Т. О. Зінчук аналізує нову парадигму сільського розвитку Європейського Союзу, розглянувши зміни в аграрній політиці ЄС після розширення цього інтеграційного угруповання [2]. О. Масловська проаналізувала механізм спільної аграрної політики ЄС, підкреслила нові напрями його розвитку на період після розширення [3]. Окремі автори розглянули стан аграрного сектору нових членів ЄС після вступу цих країн до інтеграційного об'єднання, зокрема, Ю. Е. Губені – у Чехії, В. І. Власов – у Польщі, М. Т. Гостюк – у Румунії тощо. Але про негативні прояви САП публікацій менше, як і порівнянь САП та аграрної політики України.

Мета цієї статті – узагальнення поглядів на позитиви й недоліки САП Європейського Союзу та виявлення можливостей застосування досвіду її роботи в аграрній політиці України.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Спільна аграрна політика ЄС визначається на рівні ЄС урядами країн-членів і здійснюється цими країнами. Мета – підтримання доходів фермерів та заохочення їх виробляти високоякісну продукцію, затребувану ринком й безпечну для здоров'я споживачів. Не менш важливою ціллю є збереження сільськогосподарських ландшафтів, сільського способу життя та охорона довкілля, тобто комплексний розвиток сільської місцевості.

Особливо важливим у ЄС виступає традиційне сімейне фермерство. Багато ферм переходять від покоління до покоління тієї самої сім'ї. Розміри ферм у Європі менші, а кількість фермерських господарств більша, ніж у США: у Європі майже 13 млн фермерів при середньому розмірі ферм 12 га, тоді як в Америці 2 млн ферм господарюють у середньому на 180 га кожна. ЄС виступає за сталий, продуктивний і конкурентний розвиток сільського господарства, навіть у регіонах із несприятливими умовами, для вирівнювання можливостей окремих регіонів служить регіональна політика ЄС.

Пріоритетами САП виступають:

- гарантування якості й безпеки продовольства;
- захист довкілля та належний догляд за худобою;
- сприяння конкурентоспроможності європейських фермерів без завдання шкоди світовій торгівлі;
- збереження сільських громад і стимулювання їх динамізму й сталого розвитку.

Безпека харчових продуктів є актуальною у всьому світі, у тому числі в Україні: уже стала журналістським штампом фраза про «хіміко-харчову» промисловість України, маючи на увазі наявність численних хімічних добавок до продуктів харчування. Вимоги до безпеки продовольства в ЄС – найважливіший аспект аграрної політики. Складниками безпеки харчових продуктів визначені:

- боротьба з хворобами тварин і рослин;
- належний догляд за ними;
- маркування харчових продуктів;
- якість продовольства;
- генетично модифіковані організми (із 1997 р. прийнято вимогу вказувати, що продукт складається з ГМО або містить їх).

У сфері безпеки харчових продуктів політика ЄС гарантує, що споживачі мають упевненість у доступі до безпечного продовольства за прийнятними цінами. Безпечність продуктів для здоров'я людей гарантується вздовж усього продовольчого ланцюжка: закони ЄС охоплюють способи виробництва продовольства фермерами, переробку та продаж, його просування по всіх стадіях процесу виробництва, а також вимоги до інформації, що доступна споживачеві на етикетці чи упакуванні. Суворо регулюється безпека продовольства, імпортованого на внутрішній ринок. На нашу думку, Україні варто запозичити досвід наявної в ЄС незалежної експертизи спільної аграрної політики, яку проводить Інститут європейської політики довкілля (Institute for European Environmental Policy, IEPEP).

Проте в САП немало і прибічників, і переконаних опонентів. У березні 2013 р. на сторінках тижневика «European Voice» відбулися цікаві дебати на тему: «Чи може САП бути зразком для

інших країн?» Результати голосувань читачів у перший день дебатів були такими: 20 % – за, 80 % – проти, а на сьомий день: 28 % – за, 72 % – проти [5]. Це засвідчує загалом негативний настрій європейців не тільки проти САП, а й певною мірою проти ЄС як такого.

Визначимо головні *переваги САП*.

Забезпечення європейців продовольством власного виробництва, що дає гарантії продовольчої безпеки всіх країн спільноти. Без продовольчої незалежності (а Європа забезпечує себе майже всім, крім олійного насіння та баранини) могла б виникнути небезпечна залежність від несталого імпорту, схильного до значних кон'юнктурних коливань. Перебоїв із постачанням продовольства не може допустити жоден уряд, тому що це соціально чутливі товари й значні стрибки цін на них здатні «змести» правлячу верхівку. Під захистом САП фермери не залежать від волі ринку, європейцям гарантується стабільне постачання продовольства за обґрунтованими цінами.

На користь цього свідчать тенденції зростання світових цін на продукти харчування, зумовлені збільшенням чисельності населення, зменшенням площ, придатних для сільського господарства, переорієнтацією частини врожаю на виробництво біопального та зростанням платоспроможного попиту на продукти тваринництва в країнах, що розвиваються.

Крім того, без САП усі 27 держав ЄС розвивали би свої власні системи конкурентної підтримки сільського господарства, що створило б хаос на аграрному ринку.

Захист сільських громад. Європейські сільські громади не мають достатньо високих доходів, тому їх потрібно підтримувати. Фермерські доходи складають тільки близько половини середньої зарплати в ЄС, тому не дивно, що впродовж останніх 10 років зайнятість у сільському господарстві скоротилася на 25 % [6]. Щороку кількість фермерів у Європі далі зменшується на 2 %. Розвиток сільської місцевості на сучасному етапі реформування САП визнано другою основною базою спільної аграрної політики після прямих платежів фермерам.

При високому рівні урбанізованості, основну частину ландшафтів Європи складають руральні (сільські) ландшафти. Близько 60 % населення ЄС проживає в сільській місцевості, а сільськогосподарські ландшафти, поля, луки й ліси займають 91 % території ЄС [1]. Сільські ландшафти Європи мають не тільки аграрне, а й естетичне, рекреаційне значення, їх збереження допомагає боротися зі змінами клімату. Сільський розвиток – ключовий інструмент для реструктуризації аграрного сектору й стимулювання диверсифікації та інновації сільської місцевості.

Пріоритетами ЄС у сільському розвитку, згідно з Лісабонською стратегією, визнано:

- допомогу людям в адаптації до більш ринково орієнтованого сільського господарства;
- застосування нових способів реалізації продукції на конкурентному ринку з урахуванням ринкового ризику;
- зростання рівнів зайнятості й економічної діяльності;
- стимулювання розвитку малого бізнесу;
- сприяння інноваціям і впровадженню науково-дослідних та конструкторських робіт;
- використання можливостей удосконаленої місцевої інфраструктури й управління довкіллям.

Висока якість і різноманітність продовольства. Європа має найкращу якість продовольства у світі. Цьому сприяє аграрна політика. Європейці дуже цінують накопичені віками національні традиції у виготовленні особливих, притаманних тільки для певних місцевостей харчів. САП захищає 750 традиційних місцевих видів продовольства, а також 2000 вин і спиртів [6]. Без такого захисту європейцям загрожують масовий перехід до стандартної фабричної їжі й навала «фастфудів».

Європейські фермери гарантують споживачам систему моніторингу «від ферми до виделки» («from farm to fork»). Це потребує багато часу й грошей, але захищає фундаментальні права на життя та здоров'я. Така система не повністю досконала. Як указує Стаффан Нілссон, Президент Європейського економічного й соціального комітету та сам фермер, справа, що набула розголосу у квітні 2013 р., коли під маркою яловичини продавали м'ясо коней, – підтвердження цього, але європейська система слідування за якістю значно краща, ніж у багатьох інших країнах [5].

Захист довкілля, підтримка розвитку. Зростає роль САП у захисті сільського довкілля. Фермери отримують більше, якщо зобов'язуються вживати менше хімікатів, залишати необробленими межі, доглядати ставки, дерева, живоплоти, захищати диких тварин. Підтримки розвитку особливо потребують малі сімейні ферми, які є ядрами розвитку сільської місцевості. Без захисту САП вони не зможуть витримати конкуренції й зникнуть.

Водночас існує низка аргументів *проти спільної аграрної політики ЄС*, які також логічні та обґрунтовані.

Марнотратство. Ігноруючи правила попиту та пропозиції, САП є дуже марнотратною. Вона призводить до перевиробництва, що руйнівню впливає на країни, які розвиваються, підриваючи життя тамтешніх фермерів. Вільний ринок міг би забезпечити ефективніший розподіл ресурсів. Управління САП обходиться дорого – 700 євро на ферму [6]. Отже, САП двічі примушує європейців платити: на субсидії для фермерів і на можливість продавати продукти харчування за відносно вищими цінами.

Підтримка невеликого числа фермерів відбувається за рахунок величезної кількості платників податків. Фермери репрезентують 5,4 % населення ЄС і виробляють лише 1,6 % ВВП. Але вони отримують 47 % від загального бюджету ЄС. Загалом європейські платники податків передають їм 58 млрд євро у вигляді субсидій, що визнається несправедливим у часи економічної скрути [6].

Допомога багатим багатіти. Найбільша частка допомоги потрапляє до багатих ферм: 80 % допомоги спрямовані до 25 % ферм, причому й до великих агроіндустріальних конгломератів. Королева Єлизавета II отримує близько півмільйона євро на рік, продовольчі гіганти типу «Nestle» – сотні мільйонів. Маломасштабним європейським фермерам дістається небагато, а бідні фермери з країн, що розвиваються, не допускаються на європейський ринок.

Порушення справедливої світової торгівлі. Це – практично найвагоміший аргумент проти САП, адже за низкою важливих товарів європейський ринок закритий для виробників продовольства з країн, що розвиваються, яке могло б бути дешевшим за умов вільного ринку. Тобто САП штучно захищає фермерів від здорової конкуренції.

На підтримку цієї тези можна навести думку Роберта Зелліка, колишнього президента Світового банку. Він підкреслює, що в європейському та світовому агробізнесі відбуваються великі зрушення, зумовлені зростанням ролі країн, що розвиваються. Системи ж аграрної політики європейських країн і США сформувалися за інших умов. Р. Зеллік наводить такі дані: із 1960 р. і до кінця ХХ ст. у світовому сільському господарстві зростало виробництво та зменшувалися ціни, але на початку ХХІ ст. тенденція змінилася: на січень 2013 р. співвідношення світових запасів зерна до його споживання склало лише 67 днів, що потенційно небезпечно. Тому потрібно дати імпульс для відкриття сільськогосподарської торгівлі, щоб сприяти вільному рухові продовольства, але це не одномоментна дія, а швидше – порядок дня й світова необхідність [5].

Ще одну ілюстрацію впливу САП на світову торгівлю наводить сайт каналу «Німецька хвиля». ЄС – один із найбільших світових виробників та експортерів продовольства. Багато його продукції потрапляє на ринки країн, що розвиваються. Причому порушують ринок не експортні субсидії, які загалом невеликі (близько 650 млн євро на рік), а прямі платежі виробникам (39 млрд євро). Це здешевлює експорт, тому місцеві виробники в імпортуючих країнах не витримують конкуренції. Наприклад, у Західну Африку експортують неліквідні в Європі частини курятини (крила), експорт яких субсидується. У результаті місцеві виробники птиці розоряються. Така ж ситуація з експортом сухого молока в Бангладеш [7].

Не дивно, що деякі європейські, а надто британські фермери, розглядають САП як проблемну й важку. Так, тижневик «The Economist» указує, що графство Лінкольншир у Британії відоме своїм євроскептицизмом, який пов'язаний із сільським господарством. Батько й син Даймоуки – 34-те та 35-те покоління сім'ї фермерів, що володіє маєтком у 3000 акрів, скаржаться, що фінансування для них із фондів САП буде несправедливо урізане, у той час як вони стомилися боротися з нескінченними паперами, від яких залежать платежі з Брюсселя [8]. Тобто для Європи так само характерне засилля бюрократів.

Державна підтримка сільського господарства – один із напрямів аграрної політики в Україні. Важко порівнювати аграрний сектор України та Європи, але основні розділи аграрної політики схожі: підтримка сільгоспвиробників, розвиток сільської місцевості, охорона довкілля. Міністерство аграрної політики і продовольства України розробило низку конкретних заходів, спрямованих на стимулювання виробництва продукції тваринництва й деяких важливих галузей рослинництва.

У галузі тваринництва, зокрема, передбачено дотації за утримання молодняка ВРХ певного віку: чим старший молодняк, тим більші дотації. Отримувачами можуть бути фізичні особи, для чого їм треба звернутися з пакетом документів до відповідної місцевої ради. Результатом є збільшення поголів'я ВРХ по Україні на 0,5 %. Активну діяльність у цьому напрямі розгорнула Волинська обласна

державна адміністрація: для Волині підтримка дрібних товаровиробників особливо важлива з погляду на те, що великі ферми, особливо молочні, є винятком, а не правилом.

Часткове (до 5000 грн) відшкодування витрат на придбання доїльних апаратів індивідуальними господарствами – для тих, хто має не менше 3-х ідентифікованих і зареєстрованих корів. Для цього потрібно звернутися до управління агропромислового розвитку району. За 2012 р. оплачено 3 млн грн.

Для юридичних осіб передбачено часткове відшкодування закупівель племінної худоби – крок, спрямований на покращення не тільки кількості, але і якості худоби в Україні, а також часткове відшкодування будівництва та реконструкції тваринницьких ферм, допомогу на селекційну роботу у тваринництві й птахівництві. Для отримання допомоги на селекцію створюватиметься спеціальна конкурсна комісія, проводитиметься конкурс, який і визначить, хто з претендентів може отримати бюджетні кошти.

У галузі рослинництва державна підтримка включає:

- компенсацію коштів на досить значний перелік видів робіт, пов'язаних із розвитком виноградарства, садівництва й хмелярства. Зазначимо, що механізм отримання коштів прописаний дуже туманно;
- компенсацію сільськогосподарським підприємствам на пересів озимих культур у розмірі 150 грн на 1 га;
- забезпечення насінням товаровиробників. Передбачена досить складна схема, згідно з якою управління агропромислового розвитку районних державних адміністрацій звертаються з клопотанням до Міністерства агропромислової політики і продовольства України. У 2012 р. було заявок на 6,1 тис. т насіння, відпущено фактично 2,4 тис. т;
- часткову компенсацію вартості виконаних робіт, пов'язаних із проведенням селекції в рослинництві та часткове відшкодування вартості будівництва нових тепличних господарств [4].

Аналізуючи ці заходи, маємо сумніви, чи дійдуть компенсації до звичайного сільського господаря, часто не дуже інформованого про можливі перспективи й не загартованого в бюрократичних баталіях за отримання потрібних документів. Йому буде потрібна чиясь кваліфікована допомога, тому піднімається роль місцевих управлінь агропромислового розвитку та їх конкретних виконавців.

Розвиток села в українській аграрній політиці насамперед передбачає створення сільськогосподарських виробничих кооперативів. Мало уваги приділено гострим проблемам удосконалення, а в більшості сільських населених пунктів – створенню виробничої та соціальної інфраструктур.

На нашу думку, можливість пільгового кредитування сільськогосподарських виробників і конкретні, прозорі заходи стимулювання виробництва як інтервенційні ціни за прикладом Євросоюзу або прямих платежів виробникам були б ефективнішим засобом аграрної політики.

Чи може САП бути прикладом для наслідування Україною? Стаффан Нілссон вважає, що так: «Ми не можемо експортувати весь існуючий механізм сільськогосподарської моделі ЄС, але ми можемо експортувати його принципи і філософію. Це може стати добрим зразком для тих частин світу, які приймають такі критерії, як сталий економічний розвиток, демократія, що підтримує соціальні й трудові права, добрі умови праці для фермерів, належний розгляд впливу інтенсивних добрив і пестицидів на здоров'я та довкілля.

«Стара» європейська модель сільського господарства (використовувалася з 1950-х по 1990-ті рр.), яка гарантувала виробництву мінімальні ціни через механізм інтервенцій, може застосовуватися в країнах, що розвиваються. «Нова» модель, що застосовується останні 20 років, краще підходить для розвинутих країн [5].

Отже, Україні варто добре знати й, по можливості, запозичувати досягнення європейської аграрної політики, незважаючи на певні її недоліки. Найважливішим гальмом на шляху можливого запровадження досягнень спільної аграрної політики ЄС в Україні виступає недисциплінованість на всіх рівнях, майже повна відсутність необхідної інфраструктури, хронічна нестача коштів як у бюджетах, так і у виробників.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Спільна аграрна політика ЄС розвивається протягом усього часу існування цього інтеграційного об'єднання, досягла помітних успіхів і зазнала багатьох трансформацій. На нашу думку, головне, із чим вона прийшла до теперішнього часу, полягає в забезпеченні гарантій продовольчої безпеки ЄС, суворому контролю за якістю харчових продуктів, сприянні розвитку сільської місцевості, відстоюванні інтересів національних товаровиробників. Наведені аргументи свідчать про те, що спільна аграрна політика ЄС може використовуватися як зразок для проведення аграрної політики України. При цьому потрібно уникати сліпого не-

критичного копіювання європейських схем, урахуваючи українську специфіку, наприклад переважання дрібнотоварного виробництва продуктів тваринництва, значний ступінь самозабезпечення населення продовольством тощо.

Джерела та література

1. Європейська інтеграція : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / [С. В. Федонюк та ін.] ; за ред. С. В. Федонюка, В. Й. Лажніка. – Вид. 2-ге, переробл. й доповн. – Луцьк : ВНУ ім. Лесі Українки, 2011. – 760 с.
2. Зінчук Т. О. Нова парадигма сільського розвитку Європейського Союзу: перспективи для України / Т. О. Зінчук // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 11. – С. 104–114.
3. Масловська О. Складові механізми спільної аграрної політики ЄС / О. Масловська // Персонал : наук. журн. – 2009. – № 2. – С. 18–25.
4. Розвиток АПК України. Державна підтримка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : minagro.gov.ua/apk?nid=3390
5. Agriculture. European agriculture is a good model for other parts of the world to follow [Electronic resource]. – Mode of access : <http://debates.europeanvoice.com/agriculture-european-agriculture-not-good-model-other-parts-world-follow/>
6. Arguments For and Against the Common Agricultural Policy [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.debatingeurope.eu/arguments-for-and-against-the-common-agricultural-policy/>
7. EU does not consider effect of farming policies [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.dw.de/eu-doesnt-consider-effects-of-farming-policies/a-16310008>
8. Farmers and the EU [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.economist.com/news/britain/21572770>

Корчун Валентина. Противоречия общей аграрной политики ЕС. В статье рассматривается накопленный странами Европейского Союза опыт проведения общей аграрной политики (ОАП), которую сообщество развивает с 1960-х годов. Основное внимание уделено сравнению аргументов «за» и «против» общей сельскохозяйственной политики, а также тому, может ли эта политика быть использована как образец для проведения аграрной политики Украины. Подчеркнуто, что основными преимуществами ОАП, с точки зрения европейцев, являются обеспечение продовольствием собственного производства, высокое качество и разнообразие продовольствия, защита окружающей среды и поддержка развития. Названы черты ОАП, вызывающие недовольство фермеров и других граждан ЕС. Главным аргументом «против» автор считает нарушение правил справедливой мировой торговли продовольственными товарами. Основные положения ОАП могут быть образцом для подражания другим странам, включая Украину.

Ключевые слова: общая аграрная политика ЕС, приоритеты сельского развития, стабильное снабжение продовольствием, развитие сельской местности, государственная поддержка сельского хозяйства Украины.

Korchun Valentina. Contradiction of Common Agriculture Policy of EU. The article deals with the European Union's countries' experience of the common agricultural policy (CAP), which the community is developing from the 1960s. The focus provided by the comparison of arguments «for» and «against» common agricultural policy and whether this policy can be used as a model for agricultural policy of Ukraine. It is emphasized that the main advantage of the CAP in terms of food security in Europe is domestic production, rural development, high quality and variety of food, environmental protection and support for development. The above features of the CAP that cause dissatisfaction of farmers and other EU citizens. The main argument «against» the author considers disturbing of fair international trade in food products. Summary of CAP can be a model for other countries, including Ukraine.

Key words: EU Common Agricultural Policy, rural development priorities, steady supply of food, rural development, state support for agriculture in Ukraine.

Стаття надійшла до редколегії
28.03.2013 р.

УДК 329.15: 316.75(477.8)

Василь Гулай

**Початок Другої світової війни та зовнішньополітичні орієнтації населення
Західної України**

У статті проаналізовано передумови та початок Другої світової війни в оцінці українського, польського та єврейського населення Західної України восени 1939 р. Окремо охарактеризовано найпоширеніші серед

© Гулай В., 2013